

Bert Van Hoorick: van flamingantisme naar communisme

Deel II

RIK HEMMERIJCKX

Op eigen benen: de Vlam en de Vlaamse Arbeidersjeugd

Kennelijk had er zich in Van Hooricks jeugdbewegingsideaal een radicalisering voorgedaan en meer dan ooit stuurde hij erop aan om in het maatschappelijk gebeuren positie te kiezen. Daarbij trok hij zich steeds verder terug uit de traditionele kringen van de Vlaams-nationale beweging. Zoals hij het AVS achter zich had gelaten, zo zou hij zich ook terugtrekken uit de Vlaamsche Kampeergemeenschap (VKG).

Binnen de VKG was het in de loop van 1932 tot een groeiende tegenstelling gekomen tussen de rechts-extremistische vleugel en de meer progressieve, pacifistische vleugel.⁵⁴ Het latent racisme, in de rechtse VKG-groepen, had er eind augustus 1932 toe geleid dat het bij de opening van Jeugdherberg Het Boschhuisje in Kappellenbos tot een open confrontatie was gekomen met een daar aanwezige joodse jeugdgroep.⁵⁵ Dit moet de directe aanleiding geweest zijn voor verschillende groepen om zich uit de organisatie terug te trekken. De VKG zou kort daarop alleszins ontbonden worden. Samen met de meer progressieve vrije jeugdgroepen zou Van Hoorick zich nu inzetten voor de oprichting van een nieuw overkoepelend jeugdverbond, de Vlaamse Arbeidersjeugd (VAJ).

De VAJ werd opgericht in april 1933 door de vertegenwoordigers van vijf groepen: Bert Van Hoorick (Manesching, Aalst), Lode Rigouts (Regenboog, Borgerhout), Karel Van Arko (pseudoniem) (Roeland, Brussel), Pol De Ryck (ex-Heremanzonen, Gent) en Jan Haezendonck (VSB, Mechelen). Als uitgever en bezieler van het VAJ-blad *De Jonge Generatie*⁵⁶ heeft Van Hoorick mede het gezicht van de VAJ bepaald.

De groep wilde de traditie van de vrije, autonome jeugdbeweging voortzetten en stelde zich tot doel aan "*Meisjes en jongens [...] 'n degelijke [sic] Nederlands-kulturele en bewuste arbeidersjeugd-opleiding te bezorgen door moreel-hoogstaande ontspanning en gemeenschappelijk jeugdbeleven*". De VAJ nam zich voor om niet alleen de "*verkeerde gewoonten*" te bestrijden en het "*eer- en verantwoordelijkheidsgevoel harer leden op*

54. De fascistische koers van de VKG zou onder meer door de Vlaamse Ajottersbeweging scherp bekritiseerd worden. Cf. *De Jonge Kameraad*, jg. 6, 1932, nr. 7, p. 5; jg. 6, 1932, nr. 10, p. 3.

55. *Opkomst*, jg. 6, 1932, nr. 2, pp. 43-44.

56. *De Jonge Generatie, Maandblad voor Jeugdbeweging der VAJ*, oktober-december 1933, 2 nrs.

te wekken”, maar ook de “*maatschappelijke wanverhoudingen af te breken, die de oorzaak zijn der algemene ellende van het arbeidende volk*”. De strijd tegen kapitalisme, fascisme en militarisme werden er expliciet gekoppeld aan de strijd voor het “*zelfbeschikkingsrecht van het Vlaamse en andere, ook koloniale volken*”.⁵⁷ De VAJ had zich een meer uitgesproken links progressief profiel aangemeten en de Vlaamse strijd was er ingepast in een universeel, emancipatorisch project.

Met zijn links-progressief discours kwam de VAJ haaks te staan op de ontwikkelingen in de Vlaams-nationalistische beweging. Na de oproep van Staf De Clercq tot het oprichten van een nieuwe eenheidspartij was de hoofdstroom van het Vlaams-nationalisme immers de weg van het fascisme en het rechts-extremisme ingeslagen. De oprichting van het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) in oktober 1933 kan in zekere zin beschouwd worden als de definitieve doorbraak van deze tendens. Een aantal democratisch ingestelde flaminganten, zoals Herman Vos, zullen zich van Staf De Clercq distantiëren en de overstap maken naar de socialistische partij. Ook in Aalst verliep de oprichting van het VNV niet zonder slag of stoot. Karel-Leopold Van Opdenbosch, het laatste daensistische parlamentslid, hield er halsstarrig vast aan zijn democratisch gedachtegoed en zal uiteindelijk uit de Vlaams-nationale partij gezet worden.⁵⁸

Ook de groep van Van Hoorick zal met de nieuw-rechtse richting van het Vlaams-nationalisme in aanvaring komen. Hun linkse ideeën waren immers steeds moeilijker te verzoenen met het autoritaire Vlaams-nationalisme. Zo was hun aanwezigheid in het Vlaams Huis een doorn in het oog geworden van de lokale bestuurders. De jongeren rond Van Hoorick waren een vreemde eend in de bijt en reeds in april 1933 kwam het tot een confrontatie. De directe aanleiding was het wegnemen van een kruisbeeld, maar de achterliggende redenen gaven de doorslag: “*Onze groep werd voor de keuze gesteld: ofwel buiten ofwel alle uitgesproken socialistische elementen uitsluiten, de koëductie opheffen en daadwerkelijk in dienst treden van de partij*”.⁵⁹ Van Hoorick weigerde en de vrije jeugdbewegers werden zonder meer uit het Vlaams Huis gezet. De publicatie van *Noodhoorn* werd meteen opgeheven. Jeugdherberg Jeugdvonk had voordien reeds zijn deuren gesloten.

Onder druk van de partij viel de Aalsterse jongerengroep rond Van Hoorick onherroepelijk uiteen. Een deel van de oude kern, met Juul Franck, Pol De Saar, Gaston De Block en Pol De Beule, integreerde zich in de Vlaams-nationale partij-structuren en kwam later in de collaboratie terecht. Sommigen werden lid van de DeVlag, anderen sloten zich aan bij de Vlaamse Wacht of de ‘Feldgendarmeerie’. De Saar zal in oktober 1944 geëxecuteerd worden.⁶⁰ Een ander deel van de groep,

57. *Opkomst*, jg. 7, 1933, nr. 2, pp. 8-9; *De Jonge Generatie*, 1933, nr. 1, p. 13.

58. M. VAN DE PERRE, *Redt & Helpt U Zelfen [...]*, p. 152.

59. *Liga-Sinjaal*, jg. 1, 1934, nr. 10, p. 6.

60. J. GHYSENS & B. GHYSENS, *De Duitse bezetting te Aalst 1940-44. Reconstructie van een collaboratie*, 2 dln., Aalst, 1983.

met o.m. Leo Van Schamelhout, Leo De Lange en Karel Geeroms, heeft Van Hoorick gevolgd op zijn eigenzinnige weg. Godelieve Delafortrie heeft zich enige tijd bij deze groep aangesloten, maar uiteindelijk voegde zij zich bij haar broer in de rangen van het Verdinaso. Deze ommezwaai was niet zo verrassend. De ethisch-idealistisch gefundeerde levenswijze vormde immers ook de voedingsbodem voor het extreem-rechtse denken.⁶¹

De jongeren rond Van Hoorick – een bont allegaartje van flaminganten, revolutionairen, wereldverbeteraars en andere artiesten – hergroepeerden zich in een nieuw lokaal dat eveneens dienst deed als jeugdherberg. Met een ‘Vonk’ nam men geen genoegen meer: het nieuwe onderkomen werd De Vlam gedoopt.⁶² Het was gelegen aan het begin van de Ninovesteenweg in Aalst en werd eind mei 1933 geopend. Behalve vier slaappleaatsen waren er ook een trekkerskeuken, een vergaderzaal en een kleine bibliotheek gevestigd.⁶³ De kunstschilder Maurice Roggeman verbleef er als herbergvader. De Vlam ontpopte zich dra tot één van de broeihaarden van de Aalsterse tegencultuur. De vergaderzaal was zwart geschilderd en aan de muur hingen portretten van Christus, Krishnamurti en Marx. Later kwam er ook nog Lenin bij.⁶⁴ Meisjes en jongens – een groep van zo’n veertig tot zeventig leden allen tussen 15 en 19 jaar – kwamen er samen om hun jeugdbewegingsideaal te beleven in een sfeer van wij-tegen-de-wereld. Er werd niet gerookt of gedronken, maar de aanwezigheid van bedden sprak natuurlijk tot de verbeelding van een zekere burgerij. De anonieme klachten wegens “*vermoede zedenschennis*” lieten niet lang op zich wachten.⁶⁵

Van Hoorick had definitief gebroken met het autoritaire Vlaams-nationalisme, en het antifascisme was nu één van de drijfveren in zijn actie geworden. De fascisering van het Vlaams-nationalisme was immers geen op zichzelf staand fenomeen. Overal in Europa staken extreem-rechtse stromingen de kop op. Eind januari 1933 was de nazipartij van Adolf Hitler in Duitsland aan de macht gekomen en deze had er meteen een dictatoriaal regime ingesteld: joden, communisten, socialisten, syndicalisten, pacifisten en andere mogelijke tegenstanders van de nazi’s werden er meedogenloos vervolgd.

Om de stem van de jeugd te laten horen in de antifascistische strijd besloot Manesching tot het organiseren van een ‘Vlaamsch anti-fascistisch jeugdkongres’.

61. G. LEEMANS, *Raakvlakken tussen radicale ideologische opties tijdens het interbellum*, in: *Geheugenverlies. Verantwoordelijkheid en collaboratie. Willy Kessels, fotograaf* Brussel, 1997, pp. 106-126.

62. Het non-conformistische milieu van De Vlam is één van de weerkerende thema’s in de romans van Louis Paul Boon. Zie o.m. *De Kapellekensbaan, Verscheurd Jeugdportret, Ook de afbreker bouwt op, Mijn Kleine Oorlog*.

63. *Gids der Vlaamse Jeugdherbergen 1933*, Antwerpen, 1933, p. 16.

64. SOMA, interview van Rudi Van Doorslaer met Bert Van Hoorick, Aalst, 18 september 1985; B. VAN HOORICK, *In tegenstroom [...]*, p. 29.

65. *De Antifascist*, jg. 1, 1933, nr. 1, p. 4.

Op dit congres, dat plaatsvond in Aalst op 27 en 28 mei 1933, waren niet minder dan twaalf groeperingen aanwezig en *De Roode Vaan* wist te melden dat Vlaams-nationalisten, socialisten en communisten er een “*Jeugdblok tegen het fascisme*” hadden gevormd. Er werd een resolutie gestemd tegen de volmachtenregering, tegen het Vlaamse en Waalse fascisme, tegen het militarisme en het naziregime in Duitsland. Er werd meteen ook een oproep gelanceerd tot de vorming van antifascistische comités in de bedrijven, in de stempelokalen en op de scholen. Het congres werd afgesloten met een optocht door de straten van Aalst.⁶⁶

Het bleef niet bij de organisatie van een congres. Begin mei 1933 had Manesching ook actie gevoerd op de Vlaams-nationale Landdag in Kester en vanaf juli 1933 werd begonnen met de uitgave van een strijdblad, *De Antifascist, orgaan van 't Vlaams Antifascisties Jeugdblok*. De uitgever van het blad was de reeds genoemde Leo De Lange. Van Hoorick vertelt in zijn memoires dat hij aan het blad heeft meegewerkt. Het discours van *De Antifascist* was expliciet gericht naar de Vlaamse beweging en legde een directe link tussen de Vlaamse eisenstrijd en de arbeidersstrijd. Herman Van den Reeck, de in 1920 bij een 11 juli-betoging gedode student, werd er gekoppeld aan Louis Tayenne, de Waalse mijnwerker die in 1932 was omgekomen bij de mijnstaking in de Borinage. Beiden werden voorgesteld als slachtoffers van één en hetzelfde “*onderdrukkende en uitzuigende systeem*”.⁶⁷

Als VAJ-groep stelde Manesching zich op als een politiek ongebonden organisatie, maar het kan niet ontkend worden dat de groep vanaf de zomer van 1933 in een merkwaardige symbiose met de communistische jeugdbeweging leefde. Leo De Lange was immers één van de verantwoordelijken van de Kommunistische Jeugd in Aalst. Beide groepen trokken er samen op uit om te gaan kamperen en in die dagen konden De Lange en Van Hoorick het blijkbaar wel met mekaar vinden. Van Hoorick werd in juli 1933 trouwens betrokken bij een nogal hilarisch incident toen Leo De Lange op een Te Deum-viering een duif met een rood vlagje had losgelaten.⁶⁸

Ook in het VAJ-blad *De Jonge Generatie* werd er met enige sympathie naar de Sovjet-Unie gekeken, en dan meer bepaald naar de rol die de jeugdbeweging

66. Het administratief adres van het Vlaams Anti-fascistisch Jeugdblok was gevestigd bij Pros Zerck (Manesching, Aalst) en Leo Vindelinx (Zonnelicht, Jette). Cf. *De Roode Vaan*, jg. 12, 1933, nr. 22, p. 1, kol. 5; jg. 12, 1933, nr. 23, p. 4, kol. 3.

67. *De Antifascist*, jg. 1, 1933, nr. 1.

68. De Lange, die het alter ego en de boezemvriend van Van Hoorick genoemd werd, zou enkele jaren later uit de KP verdwijnen. Hij werkte als verzekeraar en makelaar en zou zich bezig gehouden hebben met deviezen- en diamantsmokkel. Tijdens de bezetting zou hij twee partizanen verraden hebben en in 1947 is hij door het Krijgshof ter dood veroordeeld geweest; een veroordeling die later omgezet werd in gevangenisstraf. Cf. B. VAN HOORICK, *In tegenstroom [...]*, p. 104; J. GHYSENS & B. GHYSENS, *De Duitse bezetting te Aalst 1940-44 [...]*, dl. 1, pp. 62-63; dl. 2, pp. 517 en 572; J. GHYSENS, *Aalst. Een musicerende stad [...]*, pp. 211-216.

er speelde in de opbouw van de nieuwe Sovjet-maatschappij. Van Hoorick zelf begon in zijn uiteenzettingen voor het eerst naar ‘het socialisme’ te verwijzen. Er werd niet gespecificeerd welk socialisme hij op het oog had, maar vanuit zijn kritiek op de kapitalistische maatschappij kon men afleiden dat het een revolutionaire inhoud moest hebben. Hij legde er evenwel de nadruk op dat er van “*n aansluiting bij ‘n bepaalde partij*” geen sprake kon zijn. Hij bleef geloven in de autonome rol van de jeugdbeweging, die hij een militante, bewustmakende taak toebedacht. De jeugdbeweging moest zowel een “*leefgemeenschap*” als een “*strijdgemeenschap*” zijn.⁶⁹ Vanuit zijn eigen beleving van het flamingantisme kwam hij er zelfs toe een kritiek te formuleren op de Vlaamse beweging en het Belgische socialisme. Hij verweet de socialistische beweging dat zij in de strijd voor het Vlaamse zelfbeschikkingsrecht afzijdig was gebleven, en dat dit de reden was waarom de Vlaamse beweging in fascistisch vaarwater was terechtgekomen: “*De Clercq en Van den Berghe verklaarden de partij fascisties en de stem van het socialisme, althans van de BWP was niet te horen: Herman Vos trapte het af zonder veel woorden, terwijl wij jongeren die strede in dit Vlaamse vrijheidsnationalisme tevergeefs wachtten op zijn parool*”. Het was voor Van Hoorick een aansporing om aan zijn flamingantisme meer dan ooit een sociaal revolutionair karakter te geven: “*Gans de Vlaamse geschiedenis dóór werd het Vlaamse volk verkocht en verknecht, niet door de Walen, maar door de Vlamingen zelf, door de heersende klassen: de leliaerts, de franskiljons: de bourgeoisie, de kapitalisten. Nooit verzoening met hen. Eruit! Vlaanderen aan het proletariaat!*”⁷⁰

Het was duidelijk dat Van Hoorick en zijn VAJ-groep een heel eigen positie bekleedden in het politiek-maatschappelijke spectrum. Zij wilden sociaal revolutionair zijn, maar tegelijk bleven zij zich affirmeren als deel uitmakend van de Vlaamse beweging. Op die manier waren zij in Aalst de luis in de fascistische pels van het Vlaams-nationalisme geworden. Een reactie kon niet uitblijven en vanuit het Vlaams Huis werd er een campagne opgestart om de groep van Van Hoorick in een slecht daglicht te stellen: “*De partijbonzen hebben niet nagelaten de smerigste, de onzedelijkste praatjes over ons te vertellen, ze hebben de ouders onzer leden opgezocht en hen moreel en materieel (broodroof) verplicht hun kinderen van ons weg te trekken*”.⁷¹ Er werd o.m. beweerd dat er in De Vlam aan nudisme werd gedaan. Als VAJ-groep was Manesching voordien ook al het doelwit geweest van enkele politio-nele controles – bij één van die controles waren er zelfs kampeermessen inbeslag-genomen.⁷² Meer was er niet nodig om het wantrouwen van de ouders te wekken. Verschillende jongeren, meestal uit vroegere daensistische families, moesten zich uit de groepering terugtrekken.

69. *De Jonge Generatie*, jg. 1, 1933, nr. 1, pp. 1-3.

70. *De Jonge Generatie*, jg. 1, 1933, nr. 2, pp. 7-8.

71. *Liga-Sinjaal*, jg. 1, 1934, nr. 10, p. 6.

72. *De Antifascist*, jg. 1, 1933, nr. 1, p. 4, kol. 2.

De Aalsterse VAJ-groep is niet bestand gebleken tegen deze hetze. Begin 1934 moest hij ermee ophouden en ook De Vlam zou weldra gedooft worden. *De Jonge Generatie*, het VAJ-blad dat in oktober 1933 nog was gelanceerd als spreekbuis van de jeugdbeweging, hield er na twee nummers mee op. In een periode waarin de meeste jeugdwerken werden ingeschakeld in een kerkelijke of partijpolitieke werking bleek er voor een vrije, ongebonden jeugdwerking geen plaats te zijn. De VAJ is dus vroegtijdig aan zijn einde gekomen.

De ISAOL-militant

Het kortstondige avontuur van de VAJ is voor Van Hoorick uiteindelijk slechts een overgangsfase gebleken naar een uitgesproken politiek engagement. Er was immers een nieuwe fase in zijn leven aangebroken. Sinds juli 1933 had hij de school achter zich gelaten en hij zou nu de stap naar de universiteit zetten. Eind september 1933 schreef Van Hoorick zich in aan de Gentse Hogeschool voor het voorbereidend jaar tot de rechten. De keuze voor Gent was zeker geen toevalligheid: de Gentse universiteit was een symbool geweest in de Vlaamse ontvoogdingsstrijd en sinds 1930 verliepen de eerste leergangen er volledig in het Nederlands. Voor de Vlaamse studentenverenigingen moest Gent een *“burcht worden van sterk nederlandsch kultuurleven”*.⁷³ Meteen kon de horizon van Van Hoorick verder opengetrokken worden en zijn politiek bewustzijn verder uitgediept. Ondanks zijn Vlaamsgezind verleden zocht hij er geen aansluiting bij het Taalminnend Studentengenootschap ‘t Zal wel gaan, maar kwam hij terecht in het linkse, zeg maar marxistische studentenmilieu. Binnen het Gentse studentenkorps had er zich in de jaren 30 een zeer sterke polarisering afgetekend. Als reactie op het oprukkend rechts-extremisme aan de universiteit – het Verdinaso kende een niet onaanzienlijke aanhang onder de studenten – waren de linkse studenten er begin maart 1933 overgegaan tot de vorming van een Eenheidsfront. De belangrijkste figuren binnen dit Eenheidsfront waren Isi Springer en Piet De Moor. De groep gaf eind 1933 een eigen studentenblad uit⁷⁴ en profileerde zich als afdeling van de Internationale Socialistische Anti-Oorlogsliga (ISAOL).

De ISAOL was opgericht in maart 1931, en van een socialistisch antimilitarisme was ze in de loop van 1933 geëvolueerd naar een resoluut antifascisme. De liga stelde zich aanvankelijk op als derde macht naast de Belgische Werkliedenpartij (BWP) en de vakbonden, maar vanaf 1934 – vooral dan met het aantreden van Frans Liebaers, de marxistische leider van de Kledingvakbond – was zij meer

73. *Opkomst*, jg. 3, 1930, nr. 9-10, p. 1.

74. RUG-archief, collectie periodieken, *Eenheidsfront! Speciale uitgave van het Eenheidsfront der Socialistische en Marxistische Studenten, Universiteit Gent*.

geëvolueerd naar een revolutionaire linkervleugel van de socialistische beweging. De liga kantte zich openlijk tegen het socialistisch reformisme en beschouwde zichzelf als een voorhoede van overtuigde militanten die door hun agitatie een massabeweging zou ontketenen.⁷⁵

Hoe de overgang precies gebeurd is, kan niet uitgemaakt worden, maar het blijft een feit dat Van Hoorick zich begin 1934 bij de Aalsterse ISAOL-afdeling aansloot. Deze was in november 1931 opgericht en stond onder leiding van Eugène Deprez, een lokale leider van de vakbond van Leder en Vellenbewerders. Eind 1933 telde de afdeling een tachtigtal leden. Voor Van Hoorick was zijn aansluiting bij de ISAOL een logische stap in de evolutie van zijn socialistisch engagement. De roep van het proletariaat klonk onweerstaanbaar en Van Hoorick had een missie te vervullen. Weldra verscheen hij in het Aalsters stadsbeeld gekleed in het liga-uniform: het blauwe hemd en de rode sjaal.

De vuurdoop voor Van Hoorick kwam er eind april 1934 toen VNV-leider Staf De Clercq het plan had opgevat om zijn militanten toe te spreken in het Vlaams Huis in Aalst. De komst van De Clercq bracht bij de linkse strijdorganisaties onmiddellijk een hele mobilisatie op gang en in de morgen van 22 april troeften zij samen voor het Vlaams Huis om er hun protest te laten horen. De Kommunistische Jeugd en de ligamilitanten stonden er zij aan zij. Ook Van Hoorick was present; voor hem was het bijna een persoonlijke zaak geworden om zich tegen de komst van De Clercq te verzetten.

Het 'beleg van het Vlaams Huis' liep volledig uit de hand. Het kwam tot heftige schermutselingen met VNV-militanten. Heen en weer vielen er matrakslagen, fietsen werden vernield en de auto van De Clercq werd bekogeld met stenen. De gendarmerie chargeerde te paard en er werden arrestaties verricht. Van Hoorick werd tijdens de rellen opgeleid en zou achteraf voorwaardelijk veroordeeld worden tot een boete van 50 fr.

Voor de VNV-pers kon de opstelling van de liga alleen verklaard worden door "de leugen campagne der afgescheurde kommunisteerde Vlaamse nationalisten [...]"⁷⁶ Een directe verwijzing naar Van Hoorick. Maar de schermutselingen aan het Vlaams Huis hebben ook hun weerslag gehad op de verhoudingen in het Aalsters bestuurscollege.⁷⁷ De Vlaams-nationalisten dreigden ermee de coalitie op te blazen en de socialistische burgemeester, Alfred Nichols, stelde alles in het werk om de zaak tot bedaren te brengen. Hij zou zelfs "n jonge Liga-man" aangezet hebben "tot het schrijven van een verschooningsbrief aan de fascistien [...]"⁷⁸ Nichols'

75. R. VAN LERBERGE, *De Internationale Socialistische Anti-Oorlogsliga (1931-1939)*, RUGent, departement Hedendaagse Geschiedenis, licentiaatsverhandeling, 1976, pp. 24-32.

76. *Dender en Zennegalm*, jg. 17, 1934, nr. 17, p. 1.

77. L. WILS, *Honderd jaar Vlaamse Beweging, dl. 3, Geschiedenis van het Davidsfonds in en rond wereldoorlog II*, Leuven, 1989, p. 32.

78. *De Roode Vaan*, jg. 14, 1934, nr. 21, p. 4.

interventie kon niet verhinderen dat de VNV-schepenen alsnog hun dreigement waarmaakten: het bestuurscollege viel uiteen en het zou duren tot april 1935 vooraleer er opnieuw een stabiele coalitie aan de macht kwam.

Na het 'beleg van het Vlaams Huis' had Van Hoorick zijn naam gemaakt. In de ISAOL werd hij zonder meer naar voren geschoven als een overtuigd Vlaams-nationalist, die de fascistische verwording van het VNV van nabij had meegeemaakt en die er uiteindelijk mee gebroken had.⁷⁹ Weldra zal hij naar voren komen als één van de leidende figuren van de Aalsterse liga-afdeling. Hij ontpopte er zich als een onvermoeibare ligaproseliet. Hij gaf lezingen (o.m. over Sovjet-Rusland), colporteerde in optochten met het blad van de liga en sprak de arbeiders toe in geïmproviseerde openluchtmeetings. Vanaf juni 1934 was hij een geregeld medewerker van *Liga-Sinjaal*. Naast een aantal van zijn gedichten en de nieuwsberichten van de Aalsterse liga-afdeling, publiceerde hij er vooral meer ideologische beschouwingen. Naar aanleiding van de 11 novemberherdenking liet hij een klinkende antimilitaristische oproep verspreiden.⁸⁰ De Aalsterse liga-afdeling leefde op als nooit tevoren: haar ledental werd op korte tijd bijna verdubbeld. Het was de periode van de propagandacampagne voor het Plan van de Arbeid, maar ook van het bankroet van de socialistische Bank van de Arbeid en de reactionaire machts-greep van Dollfuss in Oostenrijk. Van Hoorick was nog steeds student – elke dag spoorde hij heen en weer tussen Aalst en Gent – maar het was duidelijk dat hij zich aan het universitaire *ex cathedra*-onderricht niet zo veel gelegen liet en dat hij zich meer thuis voelde in de Aalsterse volkswijken.

In de ISAOL zou de revolutionair-socialistische overtuiging van Van Hoorick zich ten volle openbaren. Hij moet er zonder meer aan de extreme linkerkant gesitueerd worden. Hij was er heilig van overtuigd dat een revolutionaire golf Europa ging overspoelen. Het reformistisch parlementarisme had afgedaan en de liga diende zich op te stellen als het "*revolutionaire leger der trouwste en beste socialististen*": "*de klassenstrijd begint [...] Aan het hoofd van den optocht marcheeren Marx en Lenin. Aan ons nu, volk, de zegepraal!*" Hij riep meteen op tot de vorming van een eenheidsfront en sprak zich uit voor de dictatuur van het proletariaat.⁸¹

Met zijn stellingen leunde Van Hoorick nauw aan bij deze van de communistische partij en op het ligacongres van september 1934 sprak hij zich zelfs uit voor het opnemen in de liga van leden van 'revolutionaire partijen'.⁸² Hij werd daarin evenwel niet gevolgd en een ruime meerderheid schaarde zich achter Frans Liebaers en zijn afwijzing van het eenheidsfront. Er deed zich een koerswijziging

79. *Liga-Sinjaal*, jg. 1, 1934, nr. 10, p. 6.

80. RA-Beveren-Waas, Hof van Assisen Oost-Vlaanderen, nr. 918, dossier 8369: pamflet, "11 november.... 1918: 15 miljoen doden!", Aalst, 1934; *Liga-Sinjaal*, jg. 1, 1934, nr. 29, p. 5.

81. *Liga-Sinjaal*, jg. 1, 1934, nr. 16, p. 2.

82. *Liga-Sinjaal*, jg. 1, 1934, nr. 23, pp. 8-9.

voor en de ISAOL begon zich kritischer op te stellen tegenover de Sovjet-Unie en de politiek van Stalin.

Van Hoorick hield echter vast aan zijn eenheidskoers en in Aalst was het aldus gekomen tot een zekere samenwerking tussen de liga en de Internationale Rode Hulp (IRH), een communistische mantelorganisatie. ISAOL-Aalst had er onder meer steunkaarten verspreid voor de gevangen Duitse communistische leider Ernst Thälmann. Dit was de directe aanleiding voor een zware aanvaring, zowel met de nationale leiding van de liga, als met de tenoren van de lokale BWP. Begin januari 1935 werd Van Hoorick tot de orde geroepen, maar hij weigerde in te binden en diende zijn ontslag in.⁸³

In de ban van het communisme

Bert Van Hoorick trok zich terug uit de ISAOL en via de IRH sloot hij zich onmiddellijk aan bij de Kommunistische Partij (KP). Zijn overstap naar de KP kan dus niet gezien worden als een reactie op de ommezwaai van P.H. Spaak en de regeringsdeelname van de BWP in maart 1935.⁸⁴ Zijn afkeer voor het BWP-reformisme zal er ongetwijfeld voor iets tussen gezeten hebben, maar in essentie ging het hem om een puur politiek-ideologisch conflict tussen Van Hoorick en de leiding van de liga. De verhouding tot Sovjet-Rusland en het afwijzen van de alliantiepolitiek met de KP vormden de kern van het dispuut.

Van Hoorick trok zich terug uit de ISAOL, maar hij ging niet alleen: in zijn zog trokken een hele groep ligamilitanten met hem mee. In *De Roode Vaan* van 16 maart 1935 publiceerden zij hun verklaring: *“De dag dat de sociaal-demokratische arbeiders, gedesillusioneerd door het Plan De Man, op het punt zullen staan in de grijphanden van de fascistten te vallen, willen wij gereed staan [...] Wij doen een beroep op alle eerlijke arbeiders ons voorbeeld te volgen. Versterk de revolutionaire partij.”*⁸⁵

De overstap van Van Hoorick was voor de KP een gebeurtenis van formaat. Het was de bevestiging dat zij met haar politiek op het juiste spoor zat en dat de geradicaliseerde socialistische militanten zich in haar politiek konden herkennen. Op het landelijk KP-congres van 21 en 22 april 1935 werd Van Hoorick zonder meer opgevoerd als de nieuwste aanwinst van de partij. Hij sprak er in naam van

83. *Liga-Sinjaal*, jg. 1, 1935, nr. 39, p. 11.

84. B. VAN HOORICK, *In tegenstroom [...]*, p. 41.

85. Volgende personen ondertekenden de oproep: Bert Van Hoorick (oud-leider Liga-Aalst), Jan Guus (oud-leider Liga-Lebbeke), Albert Van den Abeele (oud-leider Liga-Denderbelle), Jef Bonnaerens (oud-leider Liga-Herdersem), Jef Staas, Leo Vermeulen, Petrus Heymans, Fons Vermeulen, Jef Flips, Philemon Van Couter, Lucien Danset, Achilles Van den Broeck, Paul Pieters, Louis Sinoy, Johan De Mol, Gustaaf Janssens. Cf. *De Roode Vaan*, jg. 14, 1935, nr. 11, pp. 1 en 4.

de Aalsterse ligamilitanten die de overstap hadden gemaakt.⁸⁶ Enkele maanden later zou hij opgenomen worden in het Centraal Comité van de KP.B.

De komst van Van Hoorick betekende voor de Aalsterse KP-afdeling een ware ommekeer. Sinds een aantal jaren was de partij vrij actief, maar al bij al was zij steeds een marginale formatie gebleven. Bij de verkiezingen van 1932 behaalde zij in Aalst 684 stemmen, nauwelijks één procent. De partij beschikte ook niet direct over een charismatische leidersfiguur. Met Van Hoorick zou daar verandering in komen. Hij had reeds een zekere naam als man van de liga, maar de actie van het Belgische gerecht zou zijn naambekendheid verder opvoeren.

Het 11 novemberpamflet van 1934 had immers aanleiding gegeven tot een klacht wegens het aanzetten tot oorlogsdienstweigering. Een gerechtelijke procedure werd in gang gezet en het hof van beroep besliste op 2 april 1935 om Van Hoorick door te verwijzen naar het assisenhof. De KP kon zich geen betere propaganda voorstellen. Eens te meer kon de partij zich in de slachtofferrol wentelen. In *De Roodde Vaan* en in pamfletten werd de vrijspraak voor Van Hoorick geëist.⁸⁷

De inbeschuldigingstelling van Van Hoorick zou hem ertoe aanzetten zich met verdubbelde energie te affirmeren. Meer dan ooit plaatste hij zich aan het hoofd van de antifascistische strijd. Onder het motto "*Arbeiders hoort, het fascisme is moord*" riep hij de Aalstenaars op zich tegen het VNV te verweren. De fabriekstad Aalst was een microkosmos waar de links-rechtsconfrontatie en de strijd om de massa op het scherp van de snede gevoerd werd. Zowel een meeting van Staf De Clercq als een landdag van het Vlaams Nationaal Syndicaat werden aangegrepen om een massale mobilisatie op gang te brengen en op te roepen tot de vorming van een eenheidsfront. De meeste socialistische leiders hielden de boot af, maar Karel-Leopold Van Opdenbosch, de gewezen volksvertegenwoordiger van de daensisten, werd wel bereid gevonden om de oproep te ondertekenen.⁸⁸ Tevens wierp Van Hoorick zich in zijn virulente stijl op als de aanklager van zekere mistoestanden in het Aalsterse VNV: "*Wij zullen opheldering brengen over het verlies van de VNV drukkerij, het verlies der VNV bakkerij, het verlies van het Vlaamsch Huis, over de hoge lonen der Aalsterse VNV en VNS bonzen [...] Het Aalstersch Mekka der VNVers zullen wij in schande doen ondergaan*".⁸⁹

Van Hoorick was zeker geen onbekende meer toen hij in oktober 1935 voor het assisenhof in Gent verscheen. Enkele dagen voor zijn proces greep er in Gent nog een solidariteitsbetoging en een druk bijgewoonde meeting plaats ten gunste van zijn vrijlating. De plejade personaliteiten die op zijn proces kwam getuigen,

86. *De Roodde Vaan*, jg. 14, 1935, nr. 18, pp. 3-4.

87. RA Beveren-Waas, Hof van Assisen Oost-Vlaanderen, nr. 918, dossier 8369: pamflet KP-Aalst, "Wij roepen op!", s.d. (22 april 1935); *De Roodde Vaan*, jg. 14, 1935, nr. 19, p. 1; jg. 14, 1935, nr. 30, p. 3.

88. *De Roodde Vaan*, jg. 14, 1935, nr. 36, p. 1.

89. *De Roodde Vaan*, jg. 14, 1935, nr. 34, p. 1.

geeft aan dat hij kon rekenen op een brede sympathie die het communistische kader ver oversteeg. Zowel Alfred Nichels (burgemeester van Aalst), als Joseph Jacquemotte (KPB-voorzitter), Max Patteet (ISAOL), professor Henri Rolin (Volkenbond, BWP-senator), professor Frans Daels (IJzerbedevaartcomité), en zelfs één van zijn vroegere leraars, Frans Cluytens, kwamen er getuigen van de idealistische bewogenheid van de jonge beschuldigde. In zijn verdediging liet Van Hoorick niet na om te verwijzen naar zijn vader die in 1918 was gesneuveld aan het front. Het verdict van de jury klonk eensluidend: vrijspraak.

Het assisenproces was een triomf voor Van Hoorick, maar was tegelijk het afscheid van zijn principieel pacifisme. Na het proces verklaarde hij: *“Inzake oorlogsbestrijding zijn mijn opvattingen veranderd. Uit de geschriften van de leiders van het proletariaat (Lenin, Stalin, Dimitrov) heb ik geleerd dat wij aan de arbeiders en boeren moeten aanleren zich goed van de wapens te bedienen, dat ze in het leger revolutionair werk moeten doen”*.⁹⁰ Het hoeft dan ook geen verwondering te wekken dat onze voormalige pacifist in 1937 zijn legerdienst zal vervullen.

Van Hoorick ging volledig op in zijn communistisch ideaal – naast zijn activiteiten in de Aalsterse KP-afdeling, was hij ook actief in de Roode Studentenbond in Gent⁹¹ – maar tegelijk vervreemde hij van zijn ouders. Zij hadden met lede ogen moeten toezien hoe Bert jaar na jaar zijn studies verwaarloosde. Na de mislukking van zijn eerste voorbereidend jaar tot de rechten had hij zich in oktober 1934 ingeschreven voor de eerste kandidatuur staatswetenschappen. Maar ook dit tweede jaar was op niets uitgelopen. Hij had aan de examens van de tweede zitting zelfs niet kunnen deelnemen wegens zijn assisenproces.

Zijn ligamilitantisme moet voordien al voor enige wrevel gezorgd hebben, en toen hij zich uiteindelijk tot het communisme had bekeerd, was de maat helemaal vol. Zijn ouders plaatsten hem voor de keuze: verzaken aan zijn communistisch engagement en zijn studies ernstig aanpakken, of het huis verlaten.⁹² Van Hoorick twijfelde niet en koos voor de revolutionaire weg.

De familiale strubbelingen hadden echter ook nog een andere dimensie. Van Hooricks ouders waren immers overtuigde Vlaams-nationalisten, die meegeëvolueerd waren naar het VNV. In november 1935 was zijn stiefvader, Valérie Louies, beheerder geworden van de drukkerij Volksverheffing, samen met Staf De Clercq, Hendrik Elias, Ernest Vanden Berghe, en de andere VNV-kopstukken.⁹³ De discussies tussen Bert en zijn ouders overstegen dus het strikt familiale en gaven meteen ook een andere dimensie aan zijn antifascistische actie en zijn kritieken op het Aalsterse VNV-bastion.

90. *De Roode Vaan*, jg. 14, 1935, nr. 42, p. 1.

91. Hij was de uitgever van *Studentensignaal*, officieel orgaan van de Roode Studentenbond.

92. B. VAN HOORICK, *In Tegenstroom [...]*, pp. 45-46.

93. S.M. Drukkerij Volksverheffing Aalst, in: *Annexe au Moniteur Belge*, 28 november 1935, n° 15465, p. 1631.

Na zijn vertrek uit het ouderlijk huis nam Van Hoorick zijn intrek in een communistisch gezin, maar hij zal de band met zijn ouders nooit volledig doorknippen. Het feit dat Valérie Louies zich na 1940 van de VNV-collaboratie distantieerde – hij verliet de Vlaamsche Bank begin 1941 – maakte de toenadering opnieuw mogelijk. Van Hoorick had zich ondertussen opgeworpen tot de leidende figuur van het Aalsterse communisme. Hij gaf het blad *Voor Recht en Vrijheid* uit, speelde een opgemerkte rol tijdens de algemene staking van 1936 en liet zich kennen door zijn onverdroten strijd tegen het fascisme. Bij de oprichting van de Vlaamsche Kommunistische Partij (VKP), begin 1937, maakt Van Hoorick deel uit van het nationaal bestuur. Tijdens de 18-daagse veldtocht werd hij gevangen genomen en vanaf mei 1941 speelde hij een leidende rol in het communistisch verzet en het Onafhankelijkheidsfront. Na zijn arrestatie in februari 1943 werd hij opgesloten in Breendonk en uiteindelijk gedeporteerd naar Buchenwald. Zijn eigenlijke politieke doorbraak kwam er in 1946 met zijn verkiezing tot parlamentslid. Met 15 % van de stemmen behaalde hij toen de hoogste score van de KP in Vlaanderen.

Besluit

Van Hoorick heeft zich dus een heel aparte weg gezocht van flamingantisme naar communisme. Meestal zoekt men de band tussen beide in het antiburgerlijk internationalisme van de Clarté-beweging of in de figuur van de socialistische activist Jef Van Extergem⁹⁴, maar het zal de lezer duidelijk zijn dat de jonge Van Hoorick geen directe affiniteiten met deze figuur of beweging had. Er was wel de figuur van Van den Reeck, maar meer dan een symbolisch referentiepunt kan deze niet geweest zijn.

De toenadering van Van Hoorick tot het communisme is slechts mogelijk geweest door een hele mentale ommekeer. De evolutie die hij gemaakt heeft van een burgerlijk scholieren-flamingantisme naar de vrije jeugdbeweging, die als culturele protestbeweging een zekere maatschappelijke bewustwording en een verdere politisering mogelijk maakte, lijkt mij van essentieel belang. Via de jeugdbeweging was hij immers in contact gekomen met de geschriften van Koos Vorrink en zo met het socialistisch gedachtegoed. De stap naar het revolutionaire socialisme en het communisme was zo gezet. Daarnaast was er ook zijn ontkerkelijking en

94. F.-J. VERDOODT, *Links-progressieve stromingen en Vlaamse beweging. Een algemeen overzicht*, in: H. DEFOORT e.a., *Jef Van Extergem en zijn tijd*, Brussel, 1998, pp. 111-114; M. REYNBEAU, *Het sienjaal in de verte*, in: L. BOEVA e.a., *Jef van Extergem: medestanders, tegenstanders?*, Brussel, 1998, pp. 110-126; R. VAN DOORSLAER, *De communisten en de Vlaamse kwestie (1921-1939)*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging*, dl.2, Tielt, pp. 1924-1930.

zijn breuk met de confessionele wereld, die met deze ommekeer zijn gepaard gingen. In die zin is er een duidelijke stapsgewijze evolutie mogelijk geweest in zijn overgang van flamingantisme naar communisme.

Hij stond in die evolutie ook niet alleen. Er zijn verschillende figuren uit zijn generatie aan te duiden die vanuit die niet-kerkelijke Vlaamse scholierenbonden dezelfde weg naar het communisme zijn opgegaan. Ik noem hier alleen maar de meest in het oog springende: Leo Michiels (historicus), Renaat Braem (architect-urbanist), Piet De Moor (student), Gerard Van Moerkerke (journalist) hebben allen hun prilste maatschappelijk engagement getoond in de scholierenbonden van het AVS. Een meer diepgaand prosopografisch onderzoek naar het publiek van de AVS-bonden zou nog voor verrassingen kunnen zorgen.

Hun gezamenlijk referentiepunt was niet meer de Eerste Wereldoorlog, met zijn activisme en frontisme, maar wel de economische crisis van de jaren 30. Het is onder invloed van deze ingrijpende gebeurtenis dat hun flamingantisme een sociaal-economische en maatschappijkritische dimensie zal krijgen. De radicalisering van deze maatschappelijk geactiveerde jongeren heeft zowel in de extreem-linkse als de extreem-rechtse richting gewerkt. Beide stromingen waren binnen de Aalsterse scholierenbeweging aanwezig, maar Van Hoorick is ten slotte naar links geëvolueerd. In zijn memoires geeft hij toe dat het ook de andere richting had kunnen uitgaan, maar door "*toeval en psychologische factoren*"⁹⁵ is dit niet gebeurd.

De keuze voor het ene of het andere extremisme hoefde ook geen totale ommekeer in te houden. Het element van de elite lijkt mij hier van belang: het bestond zowel bij het linkse als het rechtse extremisme. Maar daar waar het concept 'elite' bij het Verdinaso of het VNV een reactionaire, elitaristische invulling had, kreeg het bij de communisten een meer emancipatorische invulling. De partij beschouwde zich immers als de voorhoede van het proletariaat.

Het antifascisme is één van die andere rode draden doorheen het engagement van de jonge Van Hoorick. Oorspronkelijk was het een reactie op het Franstalige, autoritaire Légion Nationale, maar uiteindelijk zal het zich tegen de fascistische verwording van het Vlaams-nationalisme keren. Van Hoorick weigerde zich in te schakelen in de Vlaams-nationalistische partijstructuren en zal meteen de confrontatie met het VNV aangaan. Die confrontatie had ook iets weg van een generatieconflict, omdat daar tenslotte een vader en zijn zoon tegenover mekaar stonden. Van Hooricks keuze voor het communisme, en zijn afwijzen van het autoritaire Vlaams-nationalisme, heeft een breuk ingehouden met het burgerlijke, ouderlijke VNV-milieu.

Maar Van Hoorick heeft zijn Vlaamsgezindheid nooit verloochend en is het altijd blijven inpassen in zijn politieke engagement. Vooral na 1937, met de oprichting van de VKP en de herwaardering van een marxistisch geïnspireerd Vlaams

95. B. VAN HOORICK, *In Tegenstroom* [...], p. 28.

vrijheidsnationalisme, en na 1946, met een aantal opgemerkte parlementaire initiatieven, zoals een interpellatie over de dynamitering van de IJzertoren, zal hij zich als Vlaamsgezinde weten te profileren. Ook in zijn BSP-periode is er een uitgesproken Vlaamse reflex aan te duiden.

Ten slotte is er de kwestie van het daensisme. Van Hoorick wordt wel eens een nazaat van het daensisme genoemd, maar dit moet toch sterk gerelativeerd worden. Zijn ouderlijk milieu kan nog in die sfeer gesitueerd worden, maar in de jaren 30 beleefde het daensisme zijn zwanenzang. Van Hoorick heeft toen gekozen voor het niet-confessionele alternatief: het communistisch socialisme. Maar in de antifascistische strijd van die jaren kwam het er onder meer op aan om de erfenis van het daensisme aan het VNV te ontrukken. Van Hoorick heeft daarin een rol gespeeld en die zin mag hij een indirecte erfgenaam van het daensisme genoemd worden.